

طراحی و ارزیابی ابعاد برنامه درسی پنهان در آموزش مجازی در همه گیری کرونا

لیلا صفا بخش^۱، علیرضا آتش پنجه^۲، جاوید دهقان حقیقی^۳، عزیزاله اربابی سرجو^۴

^۱استادیار آموزش پزشکی عضو هیئت علمی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

^۲استادیار آموزش زبان انگلیسی، مرکز تحقیقات ایمونولوژی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان (نویسنده مسئول)

^۳استادیار پزشکی اجتماعی، گروه پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

^۴دانشیار مدیریت آموزشی، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، مرکز تحقیقات پرستاری جامعه، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

چکیده

تمرکز زدایی از برنامه درسی آشکار و هم گرایی آن با برنامه درسی پنهان با نهادینه کردن ویژگی های مثبت، رشد و تعالی فراگیران را فراهم می کند. مطالعه حاضر به صورت توصیفی - تحلیلی با مشارکت ۷۱ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان بودند که به روش در دسترس انتخاب گردیدند اجرا گردید. ابزار جمع آوری داده ها پرسشنامه برنامه درسی پنهان بود. نتایج نشان داد ابعاد برنامه ی درسی پنهان با توجه به میانگین های به دست آمده در سطح نسبتاً مطلوبی می باشد. بالاترین میانگین نمره در بُعد ارتباطات بین اساتید و دانشجویان به دست آمد. میانگین نمرات ابعاد برنامه درسی و ارتباط آن با سابقه آموزش مجازی از نظر آماری معنادار نبود. همچنین این ارتباط با جنسیت شرکت کنندگان هم معنادار نبود. با توجه به نتایج این مطالعه بسیاری از اساتید با تجربیات آموزشی بالا از وجود برنامه درسی پنهان هم بی اطلاعند. همچنین خارج شدن از شرایط روتین و تغییر و فشار آموزش مجازی در رابطه با تولید محتوا و نوع مدیریت و اداره کلاس این تأثیر را دو چندان کرده است که اساتید ابتدا باید این فشارهای اولیه را برطرف نمایند و سپس به مقوله برنامه درسی پنهان بپردازند.

واژه های کلیدی: آموزش مجازی، برنامه درسی، هیئت علمی

۱. مقدمه

برنامه درسی پنهان یکی از سرمایه های مفهومی برنامه درسی محسوب می شود. توجهات اخیر به این مفهوم و بررسی آن از زوایای متفاوت رویکردهای سطحی نگری به این پدیده را کاهش داده و باعث غنای نظری آن شده است اما دشواریها و چالش های در درک پنهان بودن آن هنوز وجود دارد [۱]. توسعه علمی و آگاهی، رشد شخصی و فرهنگ اجتماعی فراگیران در سیستم آموزشی به عوامل متعددی مرتبط است. رشد شناختی و مهارت علمی با آموزش های صریح و طراحی شده صورت می گیرد. اما غنای روحی- روانی فرد و نظام اجتماعی به تجربیات و ارتباط بستگی دارد که در برنامه درسی رسمی به آن پرداخته نشده و در طراحی آموزشی از دید برنامه ریزان پنهان مانده است [۲، ۳].

برنامه درسی پنهان، بعد غیر قابل پیش بینی یادگیری است. طراحی آموزشی بدون توجه به این بعد، غفلت از بخش مهم عواملی است که در یادگیری فراگیران تأثیر فراوان دارند. از دیدگاه والانس برنامه درسی پنهان به عملکردها و نتایج آموزشی اطلاق می شود که با وجود آشکار نبودن در رهنمودهای برنامه ی درسی یا سیاست های آموزش و پرورش، بخش حتمی و مؤثر تجربه ی تحصیلی است [۴، ۵].

اندیشمندان و صاحب نظران غالباً ابعاد اجتماعی برنامه درسی پنهان را مورد توجه قرار داده و تأکید کرده اند برنامه درسی به مجموعه آموخته ها و یادگیری هایی اشاره دارد که دانشجویان از طریق تعاملات و روابط خود با سایر همسالان و اساتید به دست می آورد [۶]. گلیکن هم به تمایز و تفاوت اساسی بین آنچه به دانشجویان در محیط های آموزشی یاد داده میشود و بین آنچه آنها یاد می گیرند معتقد است و آن را نمود برنامه ی درسی پنهان و دربرگیرنده ی یادگیری در سطح تعاملات بین فردی می داند.

برنامه درسی پنهان در آموزش پزشکی به بیش از انتقال ساده دانش و مهارت و به پدیده اجتماعی شدن اشاره دارد. که خواسته یا ناخواسته، هنجارها و ارزشهایی را به پزشکان آینده منتقل می کند و غالباً پیامهای رسمی برنامه درسی اعلام شده را تضعیف می کند [۷، ۸].

رویکردهای متفاوتی به برنامه درسی پنهان وجود دارد یکی از این رویکرد ها جنبه کاربردی بودن برنامه درسی پنهان است روبرت دلپین دیدگاه مثبتی درباره برنامه درسی پنهان دارد وی اعتقاد دارد که برنامه درسی پنهان مکانیسم موثری برای انتقال ارزش ها و هنجارها به دانشجویان است [۹].

در تمامی دیدگاهها فراگیر با حضور در کلاس و محیط آکادمیک تحت تأثیر برنامه درسی پنهان قرار می گیرد. اما اگر آموزش ها مجازی باشد و یا در شرایطی مانند پاندمی کرونا که برای کنترل بیماری حضور فراگیران در محیط های آموزشی به حداقل و بعضاً به تعطیلی کشیده شد و آموزش ها از طریق فناوری روز انجام گردید تأثیرات برنامه درسی پنهان به چه شکل خواهد بود؟ همه گیری ویروس کرونا در جهان و کشور و تغییرات سریع فناوری، نظامهای آموزشی را با چالش فراهم آوردن فرصتهای یادگیری روبرو ساخت. اگر چه آموزش الکترونیکی فرصتی جدید در زمینه آموزش و یادگیری می باشد که امروزه اکثر نظام های آموزشی به منظور پیشبرد اهداف خود و دستیابی به کارایی و اثربخشی بیشتر آن را به خدمت گرفته اند. اما نکته ی بسیار مهمی که نباید از آن غفلت جست این است که طراحی و راه اندازی آموزش مجازی و دوره های یادگیری الکترونیکی موفق مستلزم توجه به الزامات و ضرورت هایی است. از جمله مهمترین الزامات و ضرورتهایی که نیازمند برنامه ریزی و مطالعه ی دقیق توسط طراحان و برنامه ریزان آموزشی و درسی می باشد، برنامه ی درسی است. برنامه درسی به عنوان فعالیت های آموزشی و یکی از مهمترین عوامل در تحقق اهداف یاددهی یادگیری جایگاه بسیار مهمی دارد. برنامه ی درسی باید با توجه به تغییر و تحولات فناورانه بتواند پاسخگوی نیازهای جامعه ی هدف باشد [۱۰، ۱۱].

در مراکز آموزش عالی آنچه توسط طراحان و برنامه ریزان در سطح کلان تدوین می شود برنامه رسمی و آشکار است. این برنامه بر اساس عناصر خاص طراحی شده در جهت رسیدن اهداف آموزشی گام بر می دارد. اما عوامل دیگری جزء برنامه درسی نیست و از دید مشاهده برنامه ریزان نیز پنهان است که در افکار، عواطف، ارزشها و نگرشها، شکل گیری تجارب و

رفتار فراگیران تأثیر می گذارد و حتی این تأثیر بیشتر، نافذتر، گسترده تر و پایدارتر از برنامه درسی رسمی است^[۱۱]. این برنامه باید به طور استاندارد از طریق آموزش مجازی بر فراگیران تأثیرات مثبت داشته باشد. اقدام در جهت برنامه ریزی مطلوب عناصر آشکار برنامه ی درسی، به افزایش پیامدهای مثبت آن در قالب عناصر پنهان برنامه ی درسی منجر خواهد شد. نتیجه ای که متضمن همسوسازی یادگیری های دانشجویان است. آموزش مجازی بر برنامه درسی پنهان تأثیرگذار می باشد. آموزش مجازی را نمی توان به عنوان چارچوبی جادویی تصور کرد که بصورت خودکار، محیط آموزشی غنی و ایده آل را فراهم کند بلکه فرصتی جدید در زمینه آموزش و یادگیری می باشد که امروزه اکثر نظام های آموزشی به منظور پیشبرد اهداف خود و دستیابی به کارایی و اثربخش بیشتر آن را به خدمت گرفته اند^[۱۰، ۱۲]. آسبروکس بهترین شکل برنامه درسی پنهان را در پرورش کنجکاوای عقلانی و رشد عاطفی خلاصه نموده است که فرصت هایی را برای کشف علایق و توسعه قابلیت های جدید فراهم می آورد^[۱۳، ۴]. در شکل گیری برنامه درسی پنهان عواملی تأثیر گذار است قوانین و مقررات دانشگاه (سیستم نظم، تنبیه و تشویق) و ارتباطات اساتید با فراگیران، نگرش و اعتماد به نفس را در فراگیران تقویت می کند. در طراحی آموزشی برنامه درسی پنهان مورد غفلت قرار گرفته است^[۱۴]. عزیزی کاربست ویژگیهای مؤلفه های برنامه ی درسی رسمی در دوره های آموزش مجازی علوم پزشکی را مورد مطالعه قرار داده است و نشان داده که برنامه ی درسی دوره های آموزش مجازی علوم پزشکی در چهار مؤلفه ی هدف، محتوا، نقش مدرس مجازی و سنجش و ارزشیابی نسبتاً مطلوب بوده است^[۱۵]. این مطالعه ابعاد برنامه درسی پنهان در آموزش مجازی را از دیدگاه اساتید در همه گیری کرونا مورد بررسی قرار داده است.

۲. روش کار:

مطالعه حاضر به بررسی ابعاد برنامه درسی پنهان در آموزش مجازی از دیدگاه اساتید علوم پزشکی پرداخته است. روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر اجراء، توصیفی - تحلیلی می باشد. جامعه ی مورد نظر اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان بودند که به روش در دسترس انتخاب گردیدند. تعداد نمونه با استفاده از مطالعات مشابه ۷۱ نفر به دست آمد.

۳. ابزار جمع آوری داده ها:

بر اساس ابعاد برنامه درسی پنهان در چند مطالعه، پرسشنامه برنامه درسی پنهان طراحی شد^[۱۶]. با توجه به مجازی بودن آموزش این پرسشنامه نیاز به تغییرات در سؤالات مربوط به هر بُعد داشت. بنابراین ابزار ارزیابی ابعاد برنامه درسی پنهان در ساختار آموزش مجازی طراحی گردید. پرسشنامه مزبور دارای ۳۵ سؤال در ۹ بُعد شامل هدف برنامه درسی با ۵ سؤال، محتوای برنامه درسی با ۳ سؤال، روش تدریس با ۳ سؤال، ارزشیابی با ۵ سؤال، ساختار اداری و اجتماعی فضای آموزش مجازی ۲ سؤال، روابط متقابل استاد و دانشجو با ۷ سؤال، روابط بین فردی دانشجویان با ۲ سؤال، فضای اجتماعی و عاطفی با ۵ سؤال، و فضای آموزش مجازی ۳ سؤال است. سؤالات پرسشنامه با استفاده از طیف لیکرت ۵ درجه ای و به صورت مثبت از ۱ برای خیلی کم شروع و به ترتیب تا ۵ برای خیلی زیاد ادامه دارد. در کل پرسشنامه، حداقل نمره قابل کسب ۳۵ و حداکثر نمره قابل کسب ۱۷۵ است. برای روایی پرسشنامه به ۱۰ نفر از اساتید متخصص در حوزه آموزش پزشکی داده شد و روایی آن تعیین گردید. برای محاسبه پایایی آن نیز یک مطالعه اولیه روی ۳۰ نفر از جامعه انجام شد و میزان پایایی سؤالات با استفاده از آزمون آلفا کرونباخ ۰.۸۳. تعیین گردید. این ابزار از طریق ایمیل در اختیار اعضای هیئت علمی قرار گرفت. و شرایط اخلاقی کارهای پژوهش مانند تمایل به تکمیل و محرمانه دادن در نظر گرفته شد. در نهایت ۶۰ پرسشنامه، تکمیل شده و داده های آن به SPSS وارد و تجزیه و تحلیل آماری در سطح توصیفی فراوانی، درصد، میانگین و تحلیل واریانس انجام گرفت. قبل از شروع به انجام تحقیق، مطالعه در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی زاهدان تأیید گردید (کد اخلاق: IR.ZAUMS.REC.1399.465).

۴. یافته ها:

در این پژوهش تلاش گردید تا ابعاد برنامه ی درسی پنهان در آموزش مجازی مورد ارزیابی قرار گیرد. جدول (۱) ابعاد برنامه ی درسی پنهان (اهداف، محتوا، روش تدریس، ارزشیابی، فضای آموزش مجازی، ساختار اجتماعی اداری فضای آموزش مجازی، تعاملات استاد و دانشجو، روابط میان فردی دانشجویان و اساتید با یکدیگر و فضای عاطفی- اجتماعی آموزش مجازی را نشان میدهد با توجه به میانگین های به دست آمده این ابعاد در سطح نسبتاً مطلوبی می باشد بالاترین میانگین نمره در بُعد ارتباطات بین اساتید و دانشجویان به دست آمده است. بر اساس تجزیه و تحلیل میانگین نمرات ابعاد برنامه درسی و ارتباط آن با سابقه آموزش مجازی از نظر آماری معنادار نبود جدول (۲) در مقایسه میانگین ابعاد برنامه درسی پنهان و سابقه آموزشی اساتید ارتباط معناداری به دست نیامد جدول (۳) همچنین این ارتباط با جنسیت شرکت کنندگان هم معنادار نبود. جدول (۴).

جدول ۱- ابعاد برنامه درسی پنهان در آموزش مجازی از دیدگاه اساتید

ابعاد	میانگین و انحراف معیار
اهداف برنامه درسی	۱۲,۳±۴,۱۸
محتوای دروس	۹,۸۸±۵,۷۴
روش تدریس	۸,۵۵±۲,۲۵
ارزشیابی	۱۴,۶±۳,۷۳
فضای آموزش مجازی	۹,۱±۲,۶۲
ساختار اجتماعی و اداری آموزش مجازی	۶,۵±۶,۷۸
ارتباط متقابل اساتید با دانشجویان	۱۹,۵±۵,۲۸
روابط میان فردی دانشجویان	۹,۰۶±۵,۴۸
فضای عاطفی آموزش مجازی	۱۴,۱±۷,۱۹
نمره کل	۱۰۳,۸±۲۴,۶

جدول ۲- مقایسه ی میانگین ابعاد برنامه ی درسی پنهان در آموزش مجازی برحسب سابقه آموزش مجازی

متغیر	سابقه آموزش مجازی	تعداد	میانگین و انحراف معیار	F	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان	کمتر از ۶ ماه	۱۱	۹۷±۲۹,۴	۱,۰۱۴	.۳۱۵
	بیشتر از ۶ ماه	۴۹	۱۰۵±۲۳,۶		

جدول ۳- مقایسه ی میانگین ابعاد برنامه ی درسی پنهان در آموزش مجازی برحسب سابقه آموزشی

متغیر	سابقه آموزشی	تعداد	میانگین و انحراف معیار	F	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان	کمتر از ۵ سال	۱۱	۱۱۱,۹±۳۰,۱	.۷۴۲	.۴۸۱
	بین ۵ تا ۱۰ سال	۲۴	۱۰۲,۹±۲۴,۱		
	بیشتر از ۱۰ سال	۲۵	۱۰۱,۱±۲۲,۹		

جدول ۴- مقایسه ی میانگین ابعاد برنامه ی درسی پنهان در آموزش مجازی بر حسب جنس

متغیر	جنسیت	میانگین و انحراف معیار	F	سطح معنا داری
برنامه درسی پنهان	زن	۱۰۸,۱±۲۵,۸	۱,۵۵۲	.۱۲۶
	مرد	۹۸,۲±۲۲,۴		

۵. بحث و نتیجه گیری

هدف این مطالعه ارزیابی ابعاد برنامه درسی در آموزش مجازی از دیدگاه اساتید علوم پزشکی بود نتایج نشان داد که ابعاد برنامه درسی پنهان در آموزش مجازی در بُعد ارتباط اساتید با دانشجویان بالاترین نمره را داشته است. ارتباط اساتید با دانشجویان به عنوان سرمایه اجتماعی نام برده می شود. این ارتباط نقش اساسی در توسعه سرمایه انسانی دارد. قرار گرفتن دانشجو در قلمرو حمایتی و مدیریتی و نظارتی استاد به طور هوشمندانه تحول ساز و تعالی بخش است. شناخت جوهر درونی دانشجو و هدایت مسیر ذهن آنان به سمت حقیقت جویی و دانایی تا رسیدن به خودشکوفایی از عرصه برنامه درسی پنهان می گذرد رفتار احترام آمیز با آنان باعث تقویت اندیشه ها و ارزشها در فراگیران می شود. در مطالعات دیگری هم که انجام شده به اهمیت و جایگاه ارزشمند و قدرتمند ارتباط اساتید و دانشجویان اشاره شده است.

آزادی به نقش برنامه درسی پنهان در انتقال مهارت های آموزش به بیمار پرداخته و بالاترین بُعد را تعاملات و ارتباطات بیان کرده است. [۱۴]. تقوایی دیدگاه دانشجویان و نقش ابعاد برنامه ی درسی پنهان را بررسی کرده و نشان داده که ابعاد برنامه ی درسی پنهان از طریق روش تدریس، روش ارزشیابی، تعاملات استاد و دانشجو، فضای آموزشی، قوانین و مقررات و تفکر انتقادی به دانشجویان در سطح نسبتاً مطلوبی انتقال داده شده است. و بالاترین رشد و تعالی در ارتباط بین استاد و دانشجو اتفاق افتاده است. [۱۶].

اما هدف نهایی هر سیستم آموزشی را می توان در تحقق دو مورد کلی خلاصه کرد: اهداف شامل رشد شخصیت انسان و تأمین نیازهای اجتماعی. بنابراین سیستم های آموزشی در تدوین برنامه های درسی ویژه، در تلاشند دانش و مهارت دانشجویان را افزایش داده و آنها را برای پذیرفتن نقش ها و مسئولیت ها آماده کنند. اما، دانشجویان تجربیات ارزشمندی را می آموزند که اکثریت آنها در برنامه درسی تدوین شده مشخص نیست این جنبه از برنامه درسی است که در متن فرهنگ غالب به دست می آید. کارشناسان آموزش پزشکی احساس می کنند که برنامه درسی پنهان روش قدرتمند انتقال حرفه ای ارزشها و تأثیر آن در ایجاد تعهد حرفه ای در بین فراگیران علوم پزشکی است و محیط آموزش بالینی بالاترین تأثیر در انتقال این ارزشها را دارد [۱۷].

در تبیین این یافته می توان گفت، فرایند یاددهی و یادگیری در محیط ها متأثر صرفاً آموزشی از برنامه درسی رسمی نیست؛ بلکه ابعاد برنامه درسی پنهان از جمله هدف، محتوا، روشها ی تدریس، ارزشیابی، معماری ساختمان دانشکده، ساختار اداری و اجتماعی، تعامل دانشجو با استاد، روابط بین دانشجویان، فضای اجتماعی و عاطفی، قوانین و مقررات و تفکر انتقادی، بعنوان عوامل موثر بر فرایند یاددهی و یادگیری هستند که شناسایی این عوامل و مدیریت دقیق تر آنها می تواند منجر به بهبود فرایند یاددهی و یادگیری شود. ابعاد برنامه درسی پنهان بعنوان یک پتانسیل بالقوه هستند. انتخاب اهداف و محتوا که منطبق با زندگی واقعی بوده و روش تدریس مبتنی بر مشارکت فعال فراگیران، مهارت اساتید در استفاده درست از فضای آموزشی و ارزشیابی های صحیح می تواند تأثیر مثبت داشته باشد و عواملی مانند عدم اطلاع داشتن از تأثیر گذاری برنامه درسی پنهان توسط اساتید نگرش منفی به فضای آموزش مجازی این تأثیر گذاری را معکوس می کند. انتخاب روش های تدریس می توانند ایجاد ناامیدی، بی انگیزگی، انفعال، سطحی انگاری، حفظ طوطی وار و سرکوب تفکر شوند یا شور و اشتیاق، خلاقیت و نوآوری، مسئولیت پذیری و کار گروهی رادر آنان نهادینه نمایند.

عبادی در مطالعه ای از برنامه درسی پنهان فرصتی ناپیدا یا چالشی پیدا نام می برد و آن را ایجاد فضای آموزشی همراه با احترام، اعتماد متقابل مطمئن برای بحث و اظهار نظر و گفتگوی دانشجویان- فضای رقابت مثبت برای شکوفایی استعدادها و تواناییهای دانشجویان، فراهم کردن زمینه مشارکت و فعالیت دانشجویان در فرایند یادگیری و تغییر نظام ارزشیابی بر اساس ایجاد انگیزه و مباحثه و گفتگو، می داند همچنین طراحی دوره های آموزشی برای اساتید و شناخت جنبه های برنامه درسی پنهان را راهکارهای شناخت این ابعاد می داند^[۷].

صالحی تجارب دانشجویان از برنامه درسی مستتر را واکاوی نموده است و دریافته که دانشجویان در بیشتر موارد برنامه درسی پنهان را مهمتر از برنامه درسی رسمی می دانستند و معتقد بودند که این ابعاد باعث ایجاد رفتارهای با ثبات تر در آنها شده است^[۱۸].

یادگیریهای حاصل از برنامه درسی پنهان شامل یادگیریهای مثبت و منفی و یادگیریهای فردی و گروهی است و بطور کلی برنامه درسی پنهان در شکل گیری اعتقادات، فرهنگ و شخصیت افراد مؤثر است^[۸]. همه این موارد در زمانی است که دانشجو در محیط کلاس و فضای دانشگاه حضور دارد اما در شرایطی مانند شرایط اپیدمی کرونا این وضعیت تغییر کرده و نیاز به توانمندی بالای اساتید در طراحی آموزشی و ارتباط با فراگیران و تأثیر گذاری مثبت برنامه درسی پنهان دارند. آگاهی از مفاهیمی مانند احترام، درستکاری، صبر، تعهد، احساس مسئولیت، برابری، رعایت قانون در محیط آموزشی فرا می گیرند که در برنامه درس موجود نیست و لازمه شخصیت هر انسانی است از طریق برنامه درسی پنهان آموخته می شود^[۱۴].

به نظر می رسد با توجه به معنادار نشدن ارتباط برنامه درسی پنهان با متغیرهایی مانند سابقه آموزشی، جنسیت و مدت زمان آموزش مجازی عدم اطلاع اساتید و نحوه نگرش آن می تواند تأثیر گذار باشد. حتی بسیاری از اساتید با تجربیات آموزشی بالا از وجود حقیقی برنامه درسی پنهان هم بی اطلاعند. همچنین خارج شدن از شرایط روتین و تغییر و فشار آموزش مجازی در رابطه با تولید محتوا و نوع مدیریت و اداره کلاس این تأثیر را دو چندان کرده است که اساتید ابتدا باید این فشارهای اولیه را برطرف نمایند و سپس به مقوله برنامه درسی پنهان بپردازند. به خاطر داشته باشیم که شکاف برنامه درسی رسمی و پنهان مشارکت فراگیران را در فرایند آموزش کاهش می دهد و بی توجهی به آن می تواند در دستیابی به اهداف آموزشی اختلال ایجاد نماید. وضعیت یادگیری فراگیران به همگرایی برنامه درسی رسمی و پنهان بستگی دارد. به خاطر داشته باشیم که دانشجویان در دانشگاه از نظر ارزش، باور و رفتارهای اجتماعی بیشتر تغییر می کنند تا از نظر علمی.

قدردانی: پژوهشگر از همه اساتید و همکاران که ما را در این مطالعه یاری کردند قدردانی می نماید.

منابع و مراجع

1. Azimpour E, Khalilzade A. Hidden curriculum. World Essays Journal. ۲۰۱۵;۳(۱):۲۱-۱۸
2. Safaei MS, Bavafa D. towards another Meta-theory for understanding the hidden curriculum. ۲۰۱۳.
3. Samiee ZM. An Investigation of the Relationship between Hidden Curriculum and Students' Emotional Intelligence. ۲۰۱۸.
4. Yamani NC, T.Adibim,P. Professionalism and Curriculum in medical Education.
5. Vallance E. Vallance, Elizabeth, " The Practical Uses of Curriculum Theory," Theory into Practice, ۲۱(winter, ۱۹۸۲), ۱۹۸۲. ۱۰-۴
6. Amini MM, M. nvestigating the relationship between the components of the hidden curriculum and students' academic morale. Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education, No ۶۲, ۲۰۱۱, p ۱۰۳- ۸۱. ۲۰۱۱(۶۲):۱۰۱-۸۳

۷. Ebadi SH. Hidden curriculum: an apparent challenge or an unexplored opportunity. International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development. ۲۰۱۳;۲(۳):۷۵-۶۲
۸. Sharifjaafari M, Ravanipour M, Motamed N, Pouladi S, Ahmadloo J. Students' view of the hidden curriculum in the transmission characteristic of professionalism in Bushehr University of Medical Science: A qualitative study. The Journal of Medical Education and Development. ۲۰۱۶;۱۱(۱):۹۰-۷۶
۹. MehrMohammadi M. Hidden curriculum and its role in higher education. Special Issue of Educational Journal of Army University of Medical Sciences ۹۱. ۲۰۱۲
۱۰. Maghsoudi S, Malekshahi M. The Impact of E-Learning in the Hidden Curriculum. Journal of Educational Studies. ۲۰۱۶;۲۱-۸:۱۴
۱۱. Tahmasebzadeh SD, Mahmoudi F, Farajpoor BF. The Role of Hidden Curriculum Components in the Professional Adaptation of Tabriz University Students. ۲۰۱۸
۱۲. Vajargah KF, Khoshnoodifar M. Toward a distance education based strategy for Internationalization of the curriculum in higher education of Iran. Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET. ۲۰۱۳;۱۲(۱):۵۹-۳۴۶
۱۳. Ausbrooks R. What is school's hidden curriculum teaching your child? Available at: <http://www.parentigteens.co/curriculum.shtml>. ۲۰۰۰
۱۴. Azadi Z, Ravanipour M, Yazdankhahfard M, Motamed N. The Role of Hidden Curriculum in Transferring Training Skills to assistant patient in Nursing and Midwifery Students at Bushehr University of Medical Sciences in ۲۰۱۶. Educational Development of Judishapur . ۷۱-۶۱:(۱)۹;۲۰۱۸
۱۵. Azizi SM, Farajollahi MF, Seraji F, Sarmadi MR. Synthesis research on the effectiveness of e learning in medical sciences education and its design and implementation requirements. Iranian Journal of Medical Education. ۲۰۱۷;۸۷-۱۷:۲۷۰
۱۶. Taghvaei Yz, Yazd Ka, Rahimi H. A Study of Hidden Curriculum in Kashan University of Medical Sciences Based on Students' views. ۲۰۱۴
۱۷. Yazdani S, Andarvazh MR, Afshar L. What is hidden in hidden curriculum? a qualitative study in medicine. Journal of medical ethics and history of medicine. ۲۰۲۰;۱۳
۱۸. Salehi S, Rahimi M, Abedi H, Bahrami M. Students'experience with The Hidden Curriculum in the Faculty of Nursing and Midwifery of Isfahan University of Medical Sciences. ۲۰۰۳

Designing and Evaluating Hidden Curriculum Dimensions in Virtual Education during the Corona Pandemic

Abstract

The decentralization of the overt curriculum and its convergence with the hidden curriculum provides the growth and excellence of learners by institutionalizing positive characteristics. The present study was a descriptive-analytic one with the participation of 71 Zahedan University of Medical Sciences faculty members. They were selected using the accessibility method. The used questionnaire was to investigate the hidden curriculum dimensions. The results indicated a relatively favorable understanding of the hidden curriculum dimensions. The highest mean score was obtained in the communication between professors and students dimension. The mean scores of the curriculum dimensions and their relationship with the history of virtual education were not statistically significant. This relationship regarding gender was not significant, too. Many high teaching experienced professors were also unaware of the existence of a hidden curriculum. Moreover, professors should first overcome the initial pressures such as getting out of the common conditions, the change and pressure of virtual education concerning content production, the type of class management, and administration, and then deal with the issue of the hidden curriculum.

